

Bożena Czwojdrak

**Koligacje małżeńskie
Dziersława i Jana Rytwiańskich herbu Jastrzębiec
Przyczynek do genealogii
możnowładztwa małopolskiego w XII wieku**

Postacie Dziersława i Jana z Rytwian herbu Jastrzębiec są znane wszystkim badaczom elit władzy Polski piętnastowiecznej. Poświęcono im obszerne biogramy pióra W. Fałkowskiego w *Polskim słowniku biograficznym*¹, a ich działalność przewija się na marginesie wielu opracowań dotyczących panowania Władysława Warneńczyka i Kazimierza Jagiellończyka². W opublikowanym ostatnio artykule ukazałam wywód genealogiczny rodziny z Rytwian, w którym pominęłam — zdając sobie sprawę z obszerności tematu — kwestię małżeństw Dziersława i Jana³. Ponieważ wnosi ona ważne informacje do genealogii Rytwiańskich, poświęciłam jej poniższy artykuł.

¹ W. Fałkowski: *Dziersław Rytwiański. W: Polski słownik biograficzny.* (dalej cyt. PSB) T. 33. Warszawa 1992, s. 583—588; Tenże: *Jan Rytwiański.* W: PSB, T. 33, s. 588—592; zob. także B. Czwojdrak: *Kariera polityczna Dziersława i Jana Rytwiańskich.* Katowice 1997, mps pracy magisterskiej, Archiwum Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² W. Dworzaczek: *Leliwici Tarnowscy. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego. Wiek XIV—XV.* Warszawa 1971; W. Fałkowski: *Elita władzy za panowania Kazimierza Jagiellończyka (1447—1492). Studium aspektów politycznych.* Warszawa 1992; A. Sochacka: *Jan z Czyżowa, namiestnik Władysława Warneńczyka. Kariera rodziny Półkożów w średniowieczu.* Lublin 1993; G. Lichończak-Nurek: *Wojciech Jastrzębiec, arcybiskup i mąż stanu (ok. 1362—1436).* Kraków 1996; J. Kurtyka: *Tęczyńscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu.* Kraków 1997 (tam zebrana najważniejsza literatura dotycząca tego okresu).

³ B. Czwojdrak: *Jeszcze o rodzinie Wojciecha Jastrzębca.* „Studia Historyczne” 1997, T. 40, z. 4, s. 573—586 — artykuł polemiczny do G. Lichończak-Nurek: *Wojciech Jastrzębiec i jego rodzina jako przykład kariery w czasach jagiellońskich.* W: *Cracovia Polonia Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej.* Kraków 1995, s. 329—343.

Niezwykle zagadkowo przedstawia się sprawa małżeństwa Dzierśława z Rytwian, do tej pory bowiem nie wiadomo, czy w ogóle istniało. Ciekawą hipotezę wysunął w tej kwestii J. Kurtyka i będzie ona celem przedstawionych rozważań. Aby jednak móc polemizować z jego sugestiami, należy przeanalizować dane, zawierające informację o mariażu Dzierśława z Rytwian.

Głównym i — do niedawna — jedynym śladem ewentualnego małżeństwa starszego Rytwiańskiego była inskrypcja z pierwszej połowy XVII wieku, znajdująca się na murach zamku Krzyżtopór w Ujeździe⁴. Napisy, dokumentujące mniej lub bardziej rzeczywiste koligacje właściciela zamku Krzysztofa Ossolińskiego i jego przodków, okalają cały wewnętrzny dziedziniec krzyżtoporskiej twierdzy⁵. Pierwotnie nad inskrypcjami widniały portrety opisywanych postaci.

Historia zamku nie przedstawia się szczęśliwie. Kilka lat po wybudowaniu (1644) spłądrowali go Szwedzi (1655) i od tej pory był zamieszkaný tylko częściowo. Od 1770 roku opuszczony, popadł w ruinę⁶. Niszczące napisy intrygowały zwiedzających, wśród których w 1787 roku był także Stanisław August Poniatowski. Polecił on spisać dające się jeszcze odczytać inskrypcje⁷. Do dnia dzisiejszego są znane dwa odpisy krzyżtoporskich napisów — jeden w Bibliotece książąt Czartoryskich w Krakowie, drugi w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu⁸. Niestety, obydwa nie doczekały się swoich pełnych wydań — z pierwszego korzystał (wydając własne odczyty) S. Tomkowicz, natomiast drugi wydawca inskrypcji, J. A. Chrościcki opracował ich własną interpretację, posiłkując się wywodami Tomkowicza⁹. Ponieważ na jednej z tych inskrypcji znajdują się jedyne dane dotyczące małżeństwa Dzierśława, przytoczę obydwie wersje napisu:

⁴ Inskrypcje te podaje S. Tomkowicz: *Krzyżtopór. Twierdza magnacka XVII w. i architekt jej Wawrzyniec Senes*. W: „Sprawozdania Komisji do Badania Historii Sztuki w Polsce”. T. 5. Kraków 1896, s. 214—215 oraz J. A. Chrościcki: „*W honor domu mego i pamięci*”. *Program genealogiczny na elewacjach rezydencji Krzysztofa Ossolińskiego w Krzyżtoporze*. W: „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego”. T. 3 (nowej serii). Warszawa 1997, s. 142—147. W przygotowaniu artykuł autorstwa J. Sperki i B. Czwojdrak, poświęcony wiarygodności informacji genealogicznych zawartych na inskrypcjach krzyżtoporskich.

⁵ S. Tomkowicz: *Krzyżtopór...*, s. 209—213; B. Guerquin: *Zamki w Polsce*. Warszawa 1974, s. 293—294.

⁶ S. Tomkowicz: *Krzyżtopór...*, s. 207—208.

⁷ Tamże, s. 208.

⁸ „Napisy wyrażone na Zamku w Ujeździe w Województwie i Powiecie Sandomierskim”, Biblioteka książąt Czartoryskich w Krakowie (dalej: BCZ), rps 860, k. 217—218; „Napisy Zamku Ujezdziekiego”, Biblioteka Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich we Wrocławiu, rps 451/III, k. 275—275v. Obydwa rękopisy różnią się jedynie formą skrótów na inskrypcji, w treści pozostając bez zmian.

⁹ Wydanie J. A. Chrościckiego nie wniosło nic nowego w sprawie interesującej nas inskrypcji, jego interpretacja nie różni się zbytnio od odczytu S. Tomkowicza, dlatego pomijam ją w niniejszym opracowaniu, zob. przyp. 11.

Wersja A (S. Tomkowicz, w nawiasie sugestie wydawcy)¹⁰:

*ANNIE Z MORAWICE THECZYSKIEI
ŻENIE DERŚŁAWA RYTWIENSKIEGO
WOIE. SIERA. Y STAROSTE ORAZ (krak)¹¹
NADBABIE MOIEY
15 (1450)*

Wersja B (Biblioteka książąt Czartoryskich)¹²:

*ANNIE Z MORAWICE TĘCZYŃSKI
ŻENIE DERŚŁAWA RYTWIENSKIEGO
WOIEWODY SIERADZK: STAROSTY
KRAKOW: NADBABIE MOIEY
1450*

Jak widać, obydwie odpisy nie różnią się zbyt. Drobnymi poprawkami występują jedynie w zapisie słowa *THECZYSKIEI* (wersja A) i *TĘCZYŃSKI* (wersja B). W przypadku wersji B zanika spójnik *Y*, a także słowo *ORAZ*, zastąpione wyrazem *KRAKOW*. Retusz do tych odczytów wprowadza dopiero oryginalny zapis, odczytany przeze mnie na murach krzyżtoporskiej twierdzy.

Wersja C (w nawiasach niewidoczne obecnie fragmenty, zaznaczona abrewiacja litery *Ń*):

*(A)NNIE Z MORAWICE TĘCZYŃSKIEY
ŻENIE DERŚŁAWA RYTWIEŃSKIEGO
WOY. SYERA. Y STAROSTE ORAZ
(KRAKO)W NA (DBAB)IE MOIEY:
1450¹³*

Na podstawie autopsji można wykluczyć istnienie po słowie *ORAZ* urzędu kasztelana krakowskiego, sugerowanego przez J. A. Chrościckiego, gdyż brak na inskrypcji miejsca na wpisanie tych słów¹⁴. Jednak w wersji A i B widnieje

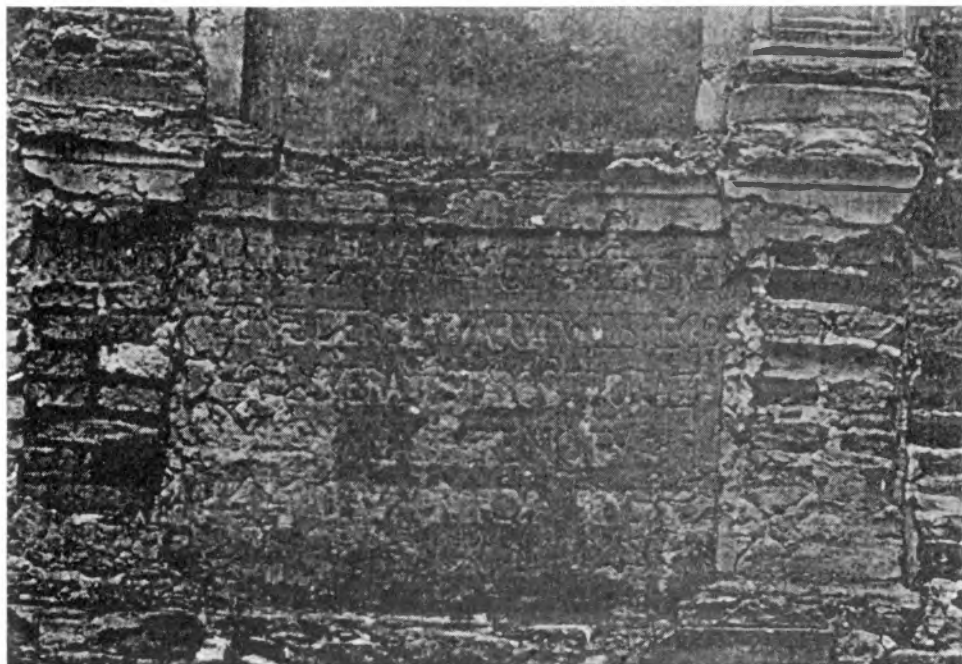
¹⁰ S. Tomkowicz: *Krzyżtopór...*, s. 214, inskrypcja 10.

¹¹ J. A. Chrościcki sugeruje w tym miejscu urząd kasztelana krakowskiego. Jest to jedyna różnica z odczytem S. Tomkowicza. Por. J. A. Chrościcki: „*W honor domu mego i pa-mięci*”..., s. 144, inskrypcja 10.

¹² BCZ, rps 860.

¹³ Odczytane w grudniu 1998, zob. fotografia inskrypcji.

¹⁴ Początek linijki został, niestety, całkowicie zniszczony przez odpadający tynk, jednak miejsce, w którym mieściło się niewidoczne słowo, mogło zawierać najwyżej jeden wyraz, około 5-6-literowy. Nie ma możliwości, aby w tym miejscu znajdował się skrót *KASZT. KRAK.*, aczkolwiek mogło być słowo *KRAKOW.*, za czym przemawia widoczna ostatnia litera zatartego wyrazu: *W*. Należy jednak zaznaczyć, iż odczyt S. Tomkowicza jest w wielu miejscach niedokładny, zob. przygotowywany na ten temat artykuł — por. przyp. 4.

Inskrypcja poświęcona Annie z Morawicy na zamku Krzyżtopór w Ujeździe
Fot. Jerzy Sperka

skrót *KRAKOW*, co mogłoby sugerować, iż — w miejscu obecnie zupełnie zatartym — istniał ów wyraz. Tekst ten podawałby wtedy następujące urzędy Dziersława: województwo sieradzkie i starostwa sieradzkie i krakowskie. Mamy tu także pełną datę, niewidoczną dla S. Tomkowicza (jedynie cyfry 1 i 5). Przyjmując za najpewniejszą wersję C, należy w tym miejscu przejść do czwartego — najbardziej rozbudowanego — odczytu inskrypcji, podanego przez J. Kurtykę, autora monografii rodziny Tęczyńskich, osobiście zatem zainteresowanego tym mariażem. Jego interpretacja, oparta na wersji A, została także uzupełniona autopsją.

Wersja D (według J. Kurtyki, w nawiasach sugestie i uzupełnienia Autora)¹⁵:

*ANNIE Z MORAWICE THE(n)CZY(n)SKIEY
ŻENIE DERSŁAWA RYTWIE(n)SKIEGO
WOIE(wody) SIERA(dzkiego) Y STAROSTE ORAZ
() NADBABIE MOIEY
145(7)*

¹⁵ J. Kurtyka: *Tęczyńscy...*, s. 562.

Wersja ta, oprócz bogatszych uzupełnień (np. błędnie wstawiona litera *H* w wyrazie *THECZYSKIEY*), nie zawiera więcej szczegółów, poza jednym — najbardziej znaczącym w tej kwestii. Mianowicie Autor podał inny rok, mający — według niego — określać czas zawarcia małżeństwa. Podczas gdy w wersji A widnieją w tym miejscu cyfry *1 i 5*, w wersji B i C — *1450*, w wersji D jest *145* z sugestią na rok *1457*. Nieco dziwne wydać się może, że podwójna autopsja (wersje C i D), przyniosła inne daty. Jednak pomyłkę J. Kurtyki można jasno wytłumaczyć. Otóż, w miejscu czwartej cyfry widnieje pęknięcie, które może sugerować 7. Udało się jednak odrzucić ów wariant, uwzględniając regularne odstępki, jakie są zachowane między poszczególnymi cyframi daty. W tym wypadku widać, iż owa siódemka jest zbyt blisko cyfry *5* (*145*), a w prawidłowym odstępku widnieje cyfra *0* (*1450*). Ten nieco przydługi wywód był konieczny w celu lepszego zrozumienia pomyłki „podwójnych autopsji”, a także dlatego, iż rok *1457* posłużył J. Kurtyce do udowodnienia rzekomej prawdziwości tego mariażu¹⁶.

Ponieważ — jak już wyżej wspomniałam — jedynie inskrypcja krzyżtoporska zawiera ślad omawianego małżeństwa Dzierśława, należy przeprowadzić analizę zawartych tam danych. Jeżeli ich prawdziwość zostanie potwierdzona, można będzie informacje o tym małżeństwie Rytwiańskiego uznać za wiarygodną¹⁷. Zagadnienia, które należy poddać szczegółowej analizie, można zawrzeć w czterech punktach:

- 1) należy potwierdzić zgodność urzędów Dzierśława z podanymi na inskrypcji;
- 2) należy przeanalizować znaczenie daty umieszczonej na inskrypcji (wg wersji A, B, C i D);
- 3) należy potwierdzić tożsamość i wiarygodność Anny z Morawicy Tęczyńskiej;
- 4) należy potwierdzić — sugerowane w zapisce — pokrewieństwo Tęczyńskich z Ossolińskimi.

Ad 1. Według inskrypcji Dzierśław miał pełnić urzędy wojewody i starosty krakowskiego (wg wersji B), wojewody i starosty sieradzkiego (wersja D) lub wojewody sieradzkiego i starosty krakowskiego i sieradzkiego (wersja A i C). Wprawdzie palacja sieradzka znajdowała się w rękach Rytwiańskiego (w latach

¹⁶ Tamże, s. 562—563.

¹⁷ Z pracy nad wiarygodnością krzyżtoporskich zapisek (patrz przyp. 4) wynika, iż wiele inskrypcji było pisanych na wyróst. Pokrewieństwa Krzysztofa Ossolińskiego z widniejącymi tam postaciami mają niejednokrotnie bardzo mocno naciągane parantele (np. przez drugie lub trzecie żony swoich pradziadków), co nie jest argumentem za przyjęciem wiarygodności tej zapiski. Także daty widniejące przy postaciach nie mają w przeważającej mierze swojego odniesienia w rzeczywistości, budowanie na ich podstawie hipotezy o tym mariażu Rytwiańskiego jest wysoce ryzykowne. Ponadto K. Ossoliński, zlecając wykonanie pamiątkowych inskrypcji, najwyraźniej korzystał z herbarza Bartosza Paprockiego (*Herby rycerstwa polskiego*. Wyd. K. Turowicz. Kraków 1858, pierwsze wydanie — Kraków 1584) i wiele poczynionych przez niego błędów przeniósł na mury twierdzy.

1455—1460), jednak jedynymi starostwami, jakimi zarządzał Dzierśław, była ziemia chełmska (1439—1441) i sandomierszczyzna (1442—1477)¹⁸. Gdyby przyjąć, iż w czwartej linijce inskrypcji, po słowie *ORAZ*, w miejscu kompletnie zatartym, widniał (wg sugestii J. A. Chrościckiego) urząd kasztelana krakowskiego (który wieńczył karierę Dzierśława)¹⁹, podanie akurat województwa sieradzkiego mogłoby — jak zauważył J. Kurtyka — mieć jakieś szczególne znaczenie. Jednak wersja ta została powyżej odrzucona, a zatem jakiekolwiek dywagacje oparte na podstawie hipotetycznej wzmianki o kasztelanu nie mają racji bytu. Brak najważniejszych urzędów Dzierśława, za to podanie mniej znaczącego w jego karierze województwa sieradzkiego i — nie będących nigdy w jego rękach — starostw: krakowskiego i sieradzkiego nie świadczą na korzyść uwiarygodnienia inskrypcji, a raczej o złych informacjach Ossolińskiego. Skoro dane dotyczące godności Rytwiańskiego są błędne, można spodziewać się, iż pozostałe informacje także nie będą miały swojego odniesienia w źródłach.

Ad 2. J. Kurtyka przyjął, iż podanie województwa sieradzkiego ma szczególne znaczenie i uznał — na podstawie tego wniosku — iż małżeństwo to mogło być zawarte w czasie zasiadania Rytwiańskiego na wymienionym urzędzie, czyli w latach 1455—1460²⁰. Idąc dalej tym śladem, Autor znalazł bullę papieską wystawioną dla Dzierśława na używanie przez niego przenośnego ołtarza i słuchanie mszy w miejscach obłożonych interdyktem, którą datował na rok 1458²¹. Ponieważ wspomniana bulla nie wymieniała żony Rytwiańskiego, J. Kurtyka uznał, iż Anna zmarła przed ową datą (1458) i — na tej podstawie — zawęził zawarcie tegoż małżeństwa do roku 1457.

Niestety, cała ta misterna konstrukcja rozbija się właśnie o ów dokument. Mylnie datowany na rok 1458, pociągnął za sobą błędne w tej sytuacji wnioski. Prawidłowa datacja bulli to rok 1462 — nie mieszczący się w przyjętym przedziale czasowym (1455—1460)²². Ponadto wniosek, jakoby brak Anny na dokumencie świadczył o jej wcześniejszej śmierci, jest także nadinterpretacją

¹⁸ *Urzednicy lęczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII—XV. Spisy.* Opr. J. Bieniak, A. Szymczakowa. Wrocław 1985, nr B 290; *Urzednicy belscy i chełmscy XIV—XVIII w. Spisy.* Opr. H. Gmiterek, R. Szczygieł. Kórnik 1992, nr 1408; *Urzednicy małopolscy XIII—XV w. Spisy.* (dalej: UrzMpl). Opr. J. Kurtyka, T. Nowakowski, F. Sikora, A. Sochacka, P. K. Wojciechowski, B. Wyrozumska. Wrocław—Warszawa—Kraków 1990, nr 1392, wszystkie tomy pod red. A. Gąsiorowskiego.

¹⁹ Urząd wojewody sandomierskiego Dzierśław posiadał w latach 1460—1472, wojewody krakowskiego w latach 1472—1477, a kasztelanu krakowską w 1477 roku — UrzMpl, nr 990, 474, 146

²⁰ J. Kurtyka: *Tęczyńscy...*, s. 562.

²¹ Biblioteka PAN w Krakowie, rps 8476, tzw. Teki rzymskie, nr 96, 99, s. 176—177; J. Kurtyka: *Tęczyńscy...*, s. 563.

²² Datację dokumentu wyznacza czwarty rok pontyfikatu Piusa II, przypadający na rok 1462, a więc zgodny z palacją sandomierską. Dzierśław występował na owej bulli z tytułem wojewody sandomierskiego, który to urząd piastował w latach 1460—1472 — UrzMpl, nr 990.

Autora. Dokument był wystawiony dla Dzierśława *cum familia*, bez imiennego wyszczególnienia któregośkolwiek z przedstawicieli tej rodziny. A zatem owa bulla nie może być brana pod uwagę w kwestii małżeństwa Dzierśława z Rytwian. Tym samym upada hipoteza roku 1457 jako daty ewentualnego mariażu, opierająca się jedynie na tym dokumencie.

Wracając do inskrypcji krzyżtoporskiej, należy zwrócić uwagę na fakt (nie uwzględniony przez J. Kurtykę), iż owa data nie musiała oznaczać ślubu, a rok śmierci Anny. Przyjęcie zaś przez J. Kurtykę lat 1455—1460 jest także błędną interpretacją inskrypcji, co postaram się udowodnić dalej. Niewątpliwie pomocne dla udokumentowania owego mariażu byłoby znalezienie i uwiarygodnienie istnienia małżonki.

Ad 3. J. Kurtyka, przyjąwszy, iż ślub mógł być zawarty w latach 1455—1460, podjął próbę dopasowania do utworzonego schematu wszystkich znanych mu panien i wdów Tęczyńskich o imieniu Anna. Odrzucił w ten sposób żony: Ottona z Klimontowa († 1433/1434) i Jana Głowacza z Oleśnicy († 1460) oraz córkę Nawoja z Morawicy († a. III 1422)²³. Pozostała jedynie bratanica Andrzeja Tęczyńskiego († 1461) o tym imieniu, wspomniana tylko raz — w 1445 roku²⁴. Ponieważ z dwóch znanych braci Andrzeja — Jana († 1470) i Nawoja († a. VIII 1427) — tylko ten pierwszy był żonaty, J. Kurtyka przyjął, iż Anna była jego dzieckiem²⁵. Wnioskując, na podstawie zapiski sądowej, o pełnoletności Anny w 1445 roku, Autor był zmuszony przesunąć datę zawarcia małżeństwa Jana z Tęczyzna z Barbarą z Brzezia do roku 1429²⁶. Anna, najstarsze dziecko tej pary, miała być poszukiwaną żoną Dzierśława. Wobec powyższego należy bliżej przyjrzeć się jej postaci.

Jedynym źródłem poświadczającym zarówno istnienie Anny, jak i jej przynależność do rodziny Tęczyńskich jest wspomniana wyżej zapiska, datowana na 15 lutego 1445²⁷. Jej analiza daje ciekawe wyniki. Treść zapiski sprowadza się do podania: [...] *dominus Andreas de Thanczyn* otrzymał [...] *totam domus in Ilkusch* [...] *post dominam Annam, filiastram suam* [...] ²⁸ Zwraca uwagę użycie lekcji *post* (po) — taka składnia sugerowałaby otrzymanie domu po śmierci

²³ J. Kurtyka: *Tęczyńscy...*, s. 562. Podstawą do wykluczenia Anny Ottonowej († p. 1430) był fakt, iż nie miała żadnych praw do Morawicy; Anna Janowa od 1424 do 1460 roku występowała niezmiennie jako żona Głowacza z Oleśnicy, a do 1477 jako wdowa po nim; Anna Nawojówna w latach 1420—1459 wymieniana była stale jako panna.

²⁴ Archiwum Państwowe w Krakowie, Księgi ziemskie krakowskie (dalej: Terr. Crac.) 12, s. 292; za przysłanie odpisu tej zapiski dziękuję J. Kurtyce z PAN w Krakowie.

²⁵ J. Kurtyka: *Tęczyńscy...*, s. 562.

²⁶ Barbara jeszcze w październiku 1428 roku występowała jako panna. *Starodawne prawa polskiego pomniki* (dalej: SPPP). T. 2: *Wypisy z ksiąg dawnych sądowych ziemskich i grodzkich ziemi krakowskiej*. Wyd. A. Z. Helcel. Kraków 1870, nr 2192; J. Kurtyka: *Tęczyńscy...*, s. 551, 562.

²⁷ Terr. Crac. 12, s. 292.

²⁸ Tamże.

Anny, inaczej użyto by raczej przyimka *ab* (od). Innymi słowy, z zapiski wynika, iż 15 lutego 1445 roku Anna już nie żyła, a Andrzej otrzymał po niej dom w wyniku jakiejś nie znanej nam transakcji bądź umowy. Jeżeli jednak samodzielnie dysponowała kamienicą olkuską, musiała być pełnoletnia w chwili zawierania umowy z Andrzejem — a więc przed lutym 1445 roku (w myśl ówczesnych zasad powinna mieć ukończone 15 lat). W tej sytuacji należy ją wykluczyć jako córkę Jana z Tęczyna i Barbary z Brzezia, bowiem — aby Anna była pełnoletnia przed 1445 rokiem — małżeństwo jej hipotetycznych rodziców musiałoby być zawarte przed 1429, a w październiku 1428 roku Barbara była poświęcona jako panna²⁹. Mało prawdopodobne, aby Jan, rzekomy ojciec Anny (urodzony około 1408/1410) był żonaty dwukrotnie — pierwszy związek musiałby zawrzeć w wieku około 16 lat. Za wykluczeniem Anny z potomstwa Jana i Barbary przemawia również znaczna różnica wieku (około 15 lat), jaka zaistniałaby między nią a jej potencjalnym rodzeństwem³⁰. Można przyjąć, iż Anna była córką drugiego brata Andrzeja — Nawoja († a. VIII 1427), o ożenku którego jednak nic nie wiadomo. Można także tłumaczyć słówko *filiastra* jako siostrzenica i dopatrywać się tu nieznanej córki siostry Andrzeja, Anny, i Jana Głowacza z Oleśnicy³¹. Jednak — bez względu na to, czyją córką była Anna — zmarła ona przed 1445 rokiem, co wyklucza, iż była żoną Dzierśława zarówno w latach 1455—1460, jak i w roku 1450³². Z chwilą wyeliminowania Anny z potomstwa Jana Tęczyńskiego, jej filiacja stoi pod znakiem zapytania. Brak jakichkolwiek innych wzmianek źródłowych nie pozwala na dywagacje na jej temat, dlatego też wydaje się, iż należy ją ostatecznie wykluczyć z grona kandydatek na żonę Dzierśława.

Pozostała jednak inna możliwość — odrzucona przez J. Kurtykę. Jedyną w tym czasie Anną z prawami do Morawicy była córka Nawoja z Morawicy i Jadwigi z Gowarczowa³³. W latach 1420—1459 wspomniana niezmiennie jako panna (*virgo*), zmarła zapewne wkrótce po ostatnim wystąpieniu³⁴. Pasowałaby jednak do przyjętego przez J. Kurtykę schematu — ślub mógłby się odbyć po maju 1459 roku, data ta mieści się w wyznaczonych ramach 1455—1460. Rychły

²⁹ Zob. przyp. 26.

³⁰ J. Kurtyka: *Tęczyńscy...*, aneks, tablica genealogiczna III — daty urodzenia potomstwa Barbary i Jana na ok. rok 1445 i następnie można przyjąć na podstawie ich pierwszych pojawień w źródłach oraz obejmowania urzędów.

³¹ Dane dotyczące rodzeństwa Andrzeja Tęczyńskiego przytaczam na podstawie J. Kurtyka: *Tęczyńscy...*, s. 552—555.

³² Tamże, s. 562. Autor wysunął także hipotezę o ślubie w 1445 roku, bardziej skłaniając się do wersji 1455—1460. Jednak Anna z zapiski z 1445 roku już w tym czasie nie żyła, a więc automatycznie odpada i ta wersja. Gdyby to wymieniona Anna była poszukiwaną małżonką Rytwiańskiego, ślub mógłby się odbyć tylko przed rokiem 1445 — czyli upada tu hipoteza Autora o szczególnym znaczeniu województwa sieradzkiego.

³³ Tamże, s. 555.

³⁴ SPPP. T. 2, nr 3626, 3627 (maj 1459); J. Kurtyka: *Tęczyńscy...*, s. 555.

zgon małżonki tłumaczyłby brak oprawy posagu czy jakichkolwiek zapisów dla ewentualnej żony. Za wiarygodnością tej sugestii przemawiają prawa Anny do Morawicy. Wątpliwości budzi jednak fakt, czy majątny, będący w przeciwnym obozie politycznym do Tęczyńskich, około 45-letni wówczas Dzierśław brałby za żonę podstarzałą (ponad 40-letnią), pozbawioną majątku i pozostającą na utrzymaniu stryjecznego brata panny? Ponadto, przyjmując wiarygodność roku 1450 (wersja C), wykluczamy automatycznie Annę Nawojównę z grona kandydatek na żonę Dzierśława. Sądzę, że i tę sugestię, jakkolwiek najbardziej prawdopodobną, należy odrzucić. Innymi słowy, żadna ze znanych nam Tęczyńskich, nie była Anną wspomnianą w inskrypcji.

Ad 4. Zanim jednak podsumuję przedstawione rozważania, należy rozstrzygnąć ostatni problem — czy istniało sugerowane w zapisie pokrewieństwo między Ossolińskimi a Tęczyńskimi. W rozpatrzeniu tej kwestii wyprzedził mnie już J. Kurtyka. W obszernym artykule jasno wyłożył, iż funkcjonujące w literaturze od wielu lat przekonanie o wspólnym pochodzeniu tych rodzin było mistyfikacją autora popularnego herbarza Bartosza Paprockiego, zasugerowanego danymi Ossolińskich, którzy, wykorzystując wspólny herb z Tęczyńskimi — Topór, chętnie „skoligacili się” z tą możliwą rodziną³⁵. Skoro jednak pokrewieństwo tych dwóch rodzin jest fikcją, prawdziwość inskrypcji także stoi pod znakiem zapytania.

Z podsumowania powyższych punktów wynika, iż, na interesującej nas inskrypcji tylko jedna wiadomość — o palacji sieradzkiej, piastowanej przez Dzierśława — jest udokumentowana źródłowo. Wszystkie inne informacje nie są potwierdzone we współczesnych Dzierśławowi źródłach. Nie udało się udokumentować istnienia morawickiej żony Rytwiańskiego, data widniejąca na murze krzyżtoporskiego zamku może oznaczać zarówno rok ślubu, jak i śmierci Anny, a pokrewieństwo między Tęczyńskimi a Ossolińskimi zostało najpewniej przez tych ostatnich umiejętnie spreparowane³⁶. Należy zatem odrzucić ową zapiskę jako wiarygodne źródło tego mariażu Rytwiańskiego, a ponieważ jest to źródło jedyne, należy tym samym wykluczyć istnienie takiego małżeństwa³⁷.

³⁵ J. Kurtyka: *O wspólnym pochodzeniu Ossolińskich i Tęczyńskich*. W: „Teki Krakowskie”. T. 5. Kraków 1997, s. 91—101.

³⁶ Z analizy zapisek krzyżtoporskich jasno wynika, iż sugerowanie się datami widniejącymi na murach zamku nie ma prawa bytu, w przeważającej bowiem większości (ok. 90%) nie pokrywają się one z datami śmierci, ślubu czy też piastowania urzędu przez wymienione tam osoby. Ponadto nazwanie Anny nadbabą Ossolińskiego sugeruje potomstwo tej pary, co nie jest zgodne z prawdą, zob. dalej.

³⁷ J. Kurtyka: *Tęczyńscy...*, s. 563; na uwiarygodnienie tego małżeństwa przytoczył argument o istnieniu w Archiwum Tęczyńskich dokumentu majątkowego Dzierśława, nie uwzględnił jednak faktu, iż Adam Kurozwęcki, wnuk Jana z Rytwian (młodszego brata Dzierśława), ożenił się z Jadwigą z Tęczyna (o czym dalej). Ponieważ Dzierśław zmarł bezpotomnie, natomiast Jan miał tylko córkę Ewę, po ich śmierci całe archiwum Rytwiańskich przeszło w ręce męża Ewy Rytwiańskiej, Mikołaja Kurozwęckiego, a następnie w ręce ich dzieci. Zapewne w ten sposób ów

Istnieje jeszcze jedna przesłanka wykluczająca mariaż Rytwiańskiego z którąkolwiek z Tęczyńskich. Po śmierci Dzierśława w 1478 roku jego młodszy brat, Jan, wystawił dokument dla bezowskich paulinów, zlecając im modły za poszczególnych, wymienionych imiennie, członków swojej rodziny, nie wspominając jednak domniemanej bratowej. Ponieważ na dokumencie tym świadczyli Jan Tęczyński z Kraśnika i Zbigniew z Tęczyna (syn Jana i Barbary z Brzezia), wydaje się nieprawdopodobne, aby — gdyby to małżeństwo istniało — nie uwzględniono Anny na liście modłów³⁸.

Opierając się jedynie na omawianej inskrypcji, skłaniałabym się do wykluczenia związków małżeńskich Dzierśława z Rytwian z którąkolwiek z przedstawicielek rodziny Tęczyńskich. Nie można jednak wykluczyć innego małżeństwa starszego z braci Rytwiańskich tym bardziej, że ostatnie edycje źródeł przyniosły nowe dane.

W ostatnim czasie ukazał się VI tom *Bullarium Poloniae*, wydawany przez I. Sułkowską-Kurąś i S. Kurasia. Zawiera on nieznane do tej pory materiały w sprawie małżeństwa Dzierśława z Rytwian³⁹. Z przedstawionych tam bulli wynika, iż Dzierśław przynajmniej raz związał się węzłem małżeńskim, jednak nie z Anną z Morawicy Tęczyńską. W 1461 wystawiono bullę, zezwalającą na małżeństwo nie mającej jeszcze 12 lat Petroneli ze Sprowy, córki Piotra Odrowąża, starosty i wojewody ruskiego, z Dzierśławem z Rytwian⁴⁰. Kolejna bulla (1463) poświęca zawarcie i dokonanie tego małżeństwa, w wyniku którego miał narodzić się jakiś potomek⁴¹. Zarówno Petronela, jak i dziecko najpewniej nie przeżyli porodu,

dokument znalazł się w Archiwum Tęczyńskich. Drugim argumentem przemawiającym za istnieniem tego małżeństwa, przytoczonym przez J. Kurtykę, jest wzmianka (we wspomnianym już herbarzu Paprockiego) o mariażu Piotra ze Zborowa, łowczego sandomierskiego, rzekomego syna Marcina z Rytwian (ojca Dzierśława i Jana), z jakąś Tęczyńską — B. Paprocki: *Herby rycerstwa...*, s. 144. Nie można jednak uznać tego argumentu za wiarygodny, zadziałał tu bowiem podobny mechanizm jak w przypadku Ossolińskich i Tęczyńskich. Zborowscy, którzy do elity weszli dopiero w XVI wieku, wykorzystując wspólny z Rytwiańskimi herb Jastrzębiec oraz fakt, iż wszyscy z rodziny Rytwiańskich już nie żyli, „wyszukali” sobie „wspólnych” przodków. Marcin z Rytwian nigdy nie miał syna o imieniu Piotr. Zob. B. Czwojdrak: *Jeszcze o rodzinie...*, s. 583—585 — gdzie szczegółowo omówiłam potomstwo Marcina. Piotr Zborowski — wg B. Paprockiego — miał być łowczym sandomierskim w 1479 roku, kiedy to (wg spisów urzędników) urząd ten pełnił Piotr z Krzyżanowic — UrzMpl, nr 783—785.

³⁸ *Zbiór dokumentów zakonu paulinów*. Opr. J. Fijałek. Cz. 2, mps, Pracownia Słownika historyczno-geograficznego Małopolski w Średniowieczu Instytutu Historii PAN w Krakowie (dok. z 9 marca 1478, s. 26—29, cz. 2); gdyby przyjąć wersję J. Kurtyki i Anna miałaby być córką Jana i Barbary z Brzezia, wtedy Zbigniew byłby jej rodzonym bratem i wydaje się nieprawdopodobne, gdyby nie domagał się uwzględnienia siostry na dokumencie.

³⁹ *Bullarium Poloniae litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens t. 6. T. 4: Lata 1447—1464*. Ed. I. Sułkowska-Kurąś, S. Kuras. Roma—Lublin 1998 (dalej: BP).

⁴⁰ BP. T. 6, nr 1664, 1694.

⁴¹ BP. T. 6, nr 1894: [...] *illudque carnali copula consumaverunt et problem exinde procraverunt*.

ponieważ w 1463 roku Dzierśław podjął starania o prawne uznanie wspomnianego małżeństwa i zezwolenie na ślub z siostrą Petroneli, Barbarą⁴². O ile w przypadku małżeństwa z Petronelą nie ma żadnych wątpliwości, że rzeczywiście istniało, o tyle w przypadku mariażu z jej siostrą zachodzą pewne niejasności. Mianowicie, istnienie Barbary ze Sprowy, córki Piotra Odrowąża, jest potwierdzone w innych, współczesnych jej źródłach (w przeciwieństwie do jej siostry, Petroneli). Występuje ona bowiem jako żona Jana z Czyżowa, starosty i kasztelana krakowskiego, którego poślubiła w 1445 roku⁴³. Jan Czyżowski zmarł w 1458 roku⁴⁴, formalnie zatem Barbara mogła ponownie wyjść za mąż za Rytwiańskiego w roku 1463. Tej hipotezie przeczy jednak zapiska z roku 1475, gdzie wspomniana Barbara występuje jako *relictæ Joannis de Cyszow*, a — gdyby przyjąć jej identyczność z Barbarą z buli — byłaby już wtedy żoną Dzierśława z Rytwian. Według A. Sochackiej, autorki biografii Jana z Czyżowa, Barbara, po śmierci Czyżowskiego, nie wyszła powtórnie za mąż, zmarła zaś ok. roku 1497⁴⁵. Ponieważ jednak zarówno Barbara, siostra Petroneli, jak i Barbara, żona Czyżowskiego, były córkami Piotra Odrowąża ze Sprowy, należy przyjąć — po wykluczeniu ich identyczności — iż były siostrami. Nadawanie takich samych imion dzieciom w rodzinach szlacheckich nie należało do rzadkości, wystarczy wspomnieć tu chociażby dwóch Piotrów Szafranców w tym samym pokoleniu⁴⁶.

Pewną komplikację stanowi inskrypcja nagrobna z Mogiły, zanotowana przez Bartosza Paprockiego, która wspomina Barbarę ze Sprowy, kasztelanek krakowską, zmarłą w 1477⁴⁷. A. Sochacka przyjęła, iż ową Barbarą jest żona Jana z Czyżowa, przesunęła jednak datę jej śmierci na rok 1497⁴⁸. Wobec niezajomości buli z 1463 roku hipoteza ta nie budziła żadnych wątpliwości. Jednak w tym wypadku należy przyjąć, iż wspomniana inskrypcja mogła odnosić się także do Barbary, żony Rytwiańskiego, który został kasztelanem krakowskim właśnie w roku 1477⁴⁹. Potwierdzałyby zatem fakt zawarcia tego małżeństwa, bulla wspomina bowiem jedynie o suplice o zezwolenie na ów mariaż.

Podsumowując, znamy więc dwie Barbary, córki Piotra Odrowąża ze Sprowy, które były żonami kasztelanów krakowskich. Niewątpliwie jednej z nich

⁴² Tamże.

⁴³ A. Sochacka: *Jan z Czyżowa...*, s. 148.

⁴⁴ Tamże, s. 187.

⁴⁵ Tamże, s. 219.

⁴⁶ J. Sperka: *Szafrancowie herbu Stary Koń. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego [w druku]* — tablice genealogiczne.

⁴⁷ B. Paprocki: *Herby rycerstwa...*, s. 503.

⁴⁸ A. Sochacka: *Jan z Czyżowa...*, s. 218—219; P. Mrozowski (*Polskie nagrobki gotyckie*. Warszawa 1994, s. 282 — II. 93) całkowicie mylnie identyfikuje wspomnianą Barbarę jako żonę Jana z Tęczyna, co koryguje J. Kurtyka (*Tęczyńscy...*, s. 551—552).

⁴⁹ UrzMpl, nr 146.

była poświęcona inskrypcja nagrobna z Mogiły. Gdyby przyjąć, za A. Sochacką, datę śmierci wdowy po Czyżowskim na rok 1497, bardziej pasowałaby ewentualna żona Rytwiańskiego, który w roku śmierci Barbary (1477) objął urząd kasztelana krakowskiego. Z kolei jedyna wzmianka o Barbarze, przypuszczalnej żonie Dzierśława, przedstawia ją jako Barbarę *de Pyankoschow*⁵⁰, podczas gdy Barbara z inskrypcji, według B. Paprockiego, pisała się ze Sprowy, a tak na wszystkich znanych dokumentach występowała wdowa po Janie z Czyżowa. A. Sochacka sugeruje, iż Paprocki podał mylną datę śmierci Czyżowskiej, opierając się na zapisce z rachunków królewskich, wspominających pod rokiem 1478 o spotkaniu króla z *a domina Cyszewska*⁵¹, a także na podstawie transumptu dokumentu Kazimierza Jagiellończyka, wspomnianego przez Jana Olbrachta w 1496 roku⁵². Gdyby jednak przyjąć, iż wzmianka w rachunkach nie dotyczy wdowy po Czyżowskim, a daty wystawienia wspomnianego transumptu nie znamy, to można by przyjąć, iż wdowa po Janie z Czyżowa zmarła w 1477 roku. Niestety, nie wyjaśnia to sprawy tożsamości Barbary z inskrypcji, a jedynie bardziej ją komplikuje. Osobiście jestem jednak skłonna uznać, iż wspomniana na inskrypcji Barbara była żoną Jana z Czyżowa, kwestię daty pozostawiam do dyskusji.

Podsumowując natomiast kwestię mariaży Dzierśława z Rytwian: niewątpliwie istniało, chociaż bardzo krótko, bo około roku, małżeństwo z Petronelą. Zachowałabym jednak ostrożność w sprawie istnienia drugiego małżeństwa, z jej siostrą. Wątpliwości w tej kwestii pogłębiają następujące przesłanki: brak nazwiska Dzierśława na jakimkolwiek prywatnym dokumencie Odrowążów oraz nieobecność starszego Rytwiańskiego w konflikcie Odrowążów z królem z 1462 roku⁵³. Na wspomnianym już dokumencie dla paulinów z Beszowej brak nazwiska jakiegokolwiek Sprowskiej. Można przyjąć, iż jeżeli pierwszy, krótki i zakończony śmiercią młodziutkiej żony, związek mógł zostać z tego powodu pominięty, to drugie małżeństwo — jeżeli istniało — powinno być w jakiś sposób ujęte. Gdyby przytoczona przez B. Paprockiego inskrypcja dotyczyła ewentualnej żony Dzierśława, jej śmierć w 1477 roku byłaby

⁵⁰ BP. T. 6, nr 1894. Klucz piekoszowski należał do Odrowążów Sprowskich od 1430 roku odkupili go od Straszów z Kościelnik — *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie*. Wyd. O. Pietruski, X. Liske. T. 3. Lwów 1872, nr 105. Por. K. Górski: *Ród Odrowążów w wiekach średnich*. W: „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”. T. 8. Kraków 1928, s. 31 i nast.

⁵¹ *Rachunki królewskie z lat 1471—1472 i 1476—1478*. Wyd. S. Gawęda, Z. Perzanowski, A. Strzelecka. Kraków 1960, s. 239; por. A. Sochacka: *Jan z Czyżowa...*, s. 218.

⁵² *Matricularium Regni Poloniae Summaria exenssis codicibus qui in Chartophylacia Maximo Varsoviensi asservantur* (dalej: MRPS). Wyd. T. Wierzbowski. T. 1—4. Warszawa 1905—1917 — por. T. 2, nr 632.

⁵³ *Zbiór dyplomatów klasztoru mogińskiego* (dalej: ZDKM). Wyd. E. Janota. Kraków 1895, nr 140.

z pewnością ujęta przez Jana z Rytwian na wspomnianym dokumencie. Pozostaje zatem przyjąć, iż żoną Dzierśława z Rytwian z całą pewnością była Petronela ze Sprowy; przypuszczalnie mogła nią zostać — po jej śmierci — jej siostra Barbara, należy jednak wykluczyć Annę z Morawicy Tęczyńską jako małżonkę Rytwiańskiego. Z małżeństwa z Petronelą urodził się potomek (*proles*), dziecko to jednak zmarło, wiadomo bowiem, iż jedyną dziedziczką majątku i fortuny braci Rytwiańskich była córka Jana — Ewa (o czym dalej). Być może poród u Petroneli nastąpił przedwcześnie (poronienie), gdyż dziecko określano bez podania płci.

Mniej skomplikowanie wygląda sprawa małżeństwa Jana z Rytwian. Znamienne, iż związał się także z rodem Odrowążów, jego wybranką została bowiem Anna z Wojciechowa, córka Jana Odrowąża ze Szczekocin, podkomorzego i starosty lubelskiego⁵⁴. Szczekocki mógł się pochwalić udanymi mariażami swoich córek, siostry Anny zawarły równie znakomite małżeństwa: Katarzyna wyszła za Andrzeja z Tęczyna, a Zofia za Jana Pileckiego⁵⁵. Niestety, nie jest znana data zawarcia małżeństwa młodszego Rytwiańskiego z Anną, można jednak pokusić się o jej sprecyzowanie. Niewątpliwie pomocna byłaby znajomość daty ślubu ich jedyne dziecko — córki Ewy — z Mikołajem Kurozwęckim herbu Poraj. Autor biogramu Kurozwęckiego, K. Baczkowski, ustalił ją na około roku 1481⁵⁶. Przyjawszy, iż w chwili ślubu Ewa miała co najmniej 15 lat, urodziłaby się około roku 1466 i na ten okres można by datować ślub jej rodziców. Istnieją jednak pewne przesłanki pozwalające na przesunięcie tej daty do lat 1460—1462.

16 grudnia 1461 roku zmarł Jan ze Szczekocin, ojciec Anny⁵⁷. Po jego śmierci, wraz z synami podkomorzego lubelskiego — Zbigniewem i Henrykiem, Jan Rytwiański objął starostwo lubelskie⁵⁸. Urząd ten pełnił bez nadania królewskiego, a zapewne jedynie na mocy umowy ze Szczekockim, co może przemawiać za planowanym bądź już zawartym ślubem z Anną⁵⁹. Za zawarciem małżeństwa przed 1462 rokiem przemawia również następujący fakt. W 1462 roku doszło do zatargu między królem a panami małopolskimi na tle inkorporacji ziemi rawskiej i gostyńskiej do Korony⁶⁰. Po stronie Kazimierza Jagiellończyka stanęli

⁵⁴ K. Górski: *Jan Szczekocki*. W: PSB. T. 10. Warszawa 1963, s. 483.

⁵⁵ J. Kurtyka: *Tęczyńscy...*, s. 558; F. Sikora: *Pilecki Jan*. W: PSB. T. 25. Warszawa 1980, s. 260.

⁵⁶ K. Baczkowski: *Kurozwęcki Mikołaj*. W: PSB. T. 16. Warszawa 1971, s. 273—274.

⁵⁷ UrzMpl, nr 1320.

⁵⁸ UrzMpl, nr 1321.

⁵⁹ O tym, że król nie akceptował zaistniałej sytuacji, świadczy fakt nazywania Jana zarządcą starostwa, a nie starostą — *Materiały do Kodeksu dyplomatycznego Małopolski*. T. 5, teczka I, nr 5, mps, Pracownia Słownika historyczno-geograficznego Małopolski w Średniowieczu Instytutu Historii PAN w Krakowie.

⁶⁰ W. Fałkowski: *Elita władzy...*, s. 103—104.

Odrawążowie, skłóceni tym samym z grupą Małopolan. Konflikt ten ujawnił się na listopadowym zjeździe w Piotrkowie. Na wystawionym tam przez Odrawążów dokumencie (nadania dla klasztoru mogińskiego) świadczy tylko trzech z przybyłych na zjazd Małopolan, w tym Jan z Rytwian⁶¹. Fakt ten może sugerować skoligacenie się z Odrawążami przed owym konfliktem. Najpewniej jednak Jan zawarł małżeństwo już w 1460 roku, kiedy — jako komisarz królewski — przebywał w Lublinie, którego zarządcą był jego przyszły teść⁶².

Dosyć późno, bo dopiero w 1471 roku, Jan oprował żonie posag w wysokości 2 tysięcy florenów na swoich, wyszczególnionych, miastach i wsiach w ziemi sandomierskiej⁶³. Zapis ten w roku następnym zatwierdził Kazimierz Jagiellończyk⁶⁴. Anna przeżyła Jana (zmarł w 1478 roku), jej ostatnie wystąpienie źródła odnotowały 14 stycznia 1485 roku⁶⁵.

Ich córka Ewa około 1481 roku wyszła za Mikołaja Kurozwęckiego, zwanego niechlubnie Wrzód⁶⁶. Obrazowy przydomek szedł zapewne w parze z charakterem i był — być może — wytłumaczeniem dla rozwodu tej pary w 1505 roku⁶⁷. Z tego małżeństwa urodziło się troje dzieci, dwóch synów: Adam i Hieronim oraz córka Elżbieta⁶⁸. Ewa przeżyła męża (zmarł w 1507 roku), ostatni raz w źródłach pojawiła się w 1510 roku na dokumencie Zygmunta Starego, zatwierdzającym podział dóbr między nią a dziećmi⁶⁹. Przypuszczalnie wkrótce zmarła.

Synowie Ewy i Mikołaja, Adam i Hieronim, pisali się naprzemiennie — z Rytwian i z Kurozwęk. Adam, starosta brzeziński, poślubił Jadwigę z Tęczyna, z którą miał córkę Annę (wyszła za Hieronima Łaskiego). Zmarł w 1511 roku. Hieronim, starosta szydlowiecki, ożenił się z Barbarą Krupczanką. Miał z nią dwie córki: Annę, żonę Jana Lanckoronskiego, i Barbarę, żonę Krzysztofa Gnojeńskiego. Zmarł w wyniku zarazy w 1520 roku. Elżbieta wyszła za Jana z Oleśnicy⁷⁰.

⁶¹ ZDKM, nr 140; oprócz Jana byli to Hincza z Rogowa i Dobiesław Kmita.

⁶² *Lubelska księga podkomorska XV w.* Wyd. B. Białkowski. Lublin 1936, nr 88, 95.

⁶³ MRPS. T. 1, nr 653.

⁶⁴ MRPS. T. 1, nr 870.

⁶⁵ MRPS. T. 1, nr 1745, 1747.

⁶⁶ K. Baczkowski: *Kurozwęcki Mikołaj...*, s. 273.

⁶⁷ Tamże, s. 274.

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ MRPS. T. 4, nr 331, 1001, 9526.

⁷⁰ W. Dworzaczek: *Genealogia*. Warszawa 1959, cz. 2, tablica 99.